

ЩРИХИ КЪМ ЕДНО ЛИТЕРАТУРНО И ЖИТЕЙСКО ПРИЯТЕЛСТВО

Божидар Богданов

*Знаещите истината
не са равни
на онез, които я обичат,
и онез, които я обичат,
не са равни
на онез, които я живеят радостно.
Кенет Уайт*

С Радослав Радев се знаем още от 80-те години, когато бях студент, а той – асистент във Великотърновския университет. Още първокурсници, за нас беше привилегия и удоволствие да обикаляме живописните търновски улици с младия и широко скроен преподавател, да седнем на маса в някое знаково за онова време заведение, да побъбрим неангажиращо или да подхванем с още скромните си познания теми от културния живот и българската литература. А Радослав Радев имаше търпението да ни изслуша, без да демонстрира интелектуално превъзходство. Точно обратното – даряваше ни с широката си усмивка и благодта на характера си. Простотата и естествеността и днес са черти от неговия модел на общуване с хората.

Към края на следването се виждахме и разговаряхме по прилагането на наученото в университета, изнасяйки своите първи уроци пред учениците в езиковата гимназия. Излишно е да споменавам какво беше качеството на студентите през 80-те, но и тогава се намираха някои колеги с по-скромни възможности, без въображение и дар слово. Нито веднъж обаче не си спомням нашият асистент по методика на литературата да се е дразнил от това. Той преди всичко изтъкваше позитивните страни на урока, не натрапваше становища и свои тези. По-скоро лъстиво-интелектуално провокираше, насърчаваше, подкрепяше.

Истинското ни приятелство започна в средата на 90-те. С Радослав се преоткривахме вече на равнището на собствените литературни инвенции и текстове. Особено ни сблизиха две книги – моята „Дим над библиотеката“, за която той написа интересна и артистична рецензия, и неговата „От калпака до цървулите“, в която включи поетическите ми прочити на българското мъжко облекло и поведение. Гостувахме си взаимно и приказките ни нямаха край. Край нас обикаляше моят син Давид и не ни даваше мира с възторга на детското любопитство и откривателство. „Чичо Радо, чичо Радо!“ – възбуден сновеше

малчуганът. Ама как така, ама защо така, а ти знаеш ли ... Няма да забравя първото ни гостуване в с. Чешма, където Радослав беше купил обширен двор със стара къща, някогашна кръчма на селото. Хващаме пътя от Търново до Златарица и от време на време питаме за ориентация. Най-сетне тръгваме по тесничък, понадупчен тук-там асфалт. Предпланински пейзаж, пред нас мост над река, сред която цамбуркат деца като в Радичков разказ. А ние през моста и все напред. Ето стигаме до някакво малко те-образно кръстовище. Пусто и диво, хора никакви. А сега накъде? Приближаваме на втора, оглеждаме се още веднъж и какво да видим: от дясната страна, закована на салкъмов кол, ни бode очите голяма табела от велпапе, на която някой е изрисувал указателна стрелка. Но това явно не му е стигнало, а е добавил и надписа „Насам, поете!“ . На кого друго освен на Радо може да му хрумне подобно нещо. За първи и последен път се сдобих с персонален пътен знак.

Всичко преживяно край двете реки в околностите на Чешма, дунавските ни приключения в Беленския архипелаг бяха не просто случки, а случаи на съ-бития от ярко слънце, ласкава вода и лениви сенки. Дни, проточили се в съзерцание, и слова като безкрайни митически опашки. Отгоре – егидата на Светлината, под нас – течението на водата. Какви щастливи лекции по натур-философия! А ние, уж автори, уж демиурзи на светове, притихнали се наслаждавахме сред аудиториите на пейзажите. Вечерите бяха други откровения. Когато мощта на видимото отстъпваше, Радослав споделяше свои тези и идеи за литературата и изобразителното изкуство. Особен пиетет имаше към ролята на лъча, на светлината в храмовото пространство, за българските животни в литературата и разбира се, за българския смехотворец, на когото предстоеше да посвети капитално петтомно изследване. Отворехме ли дума за поезия, можехме и да осъмнем. Освен върху българската изящна словесност Радослав Радев имаше сериозни познания за сръбската и особено за македонската поезия. Обичаше живота и културата на балканския човек, давайки си добре сметка за идеологическите и народопсихологическите напластявания, комплекси и фобии.

У немалко литератори дори днес откънтява болезнената романтична антиномия между идеал и действителност. Тя подхранва фикционалния свят на творчеството им, но ги изправя беззащитни и неприспособими към живота. Въпреки известна доза скепсис Радослав никога не противопоставяше света на реалността и света на изкуството. При него те взаимно се допълваха и обогатяваха в едно Радослав-Радево единство на противоречията, чиято борба е съгряна от благостта на емпатията. От времето на асистентството до професорската катедра преподавателят се раздаваше на своите студенти, помагаше на колегите си. В годините, когато и средното, и висшето образование бяха поставени на изпитания, по негова идея осъществихме открити уроци, в които взеха участие ученици и учители от СУ „Димчо Дебелянов“ – Белене, и студенти и преподаватели от ВТУ „Св. св. „Кирил и Методий“. Самото понятие „открит урок“ все

още предизвиква негативна рефлексия, придобита от времето на социализма. Преди всичко тотална режисура на процеса, наизустени роли, несвобода, одаскалени, профаниращи литературата речеви актове. Знаейки добре всичко това, ние само уточнявахме дата до средата на октомври, т.е. ранната есен, когато обилието на природата е най-пъстро, а времето – топло и предразполагащо за разходки. Автора и темата избирах аз, без да уточняваме каквито и да било подробности. Негласно знаехме, че изненадата, провокацията, отиграванията ще са съществена част от урока. Използването на мултимедия никога не сме считали за иновация, а като такава приемахме възможността за среща на различни видове изкуства, различни гледни точки и преди всичко – изразяване на собствена позиция от учениците. Развиване на креативно мислене на основата на въображението и преносимостта в езика. Така за пет години проведохме четири урока, в които се включиха около 80–90 ученици и 40 студенти, както и повече от 20 преподаватели от средното и от висшето училище. След урока винаги Радослав Радев правеше кратко обобщение, което беше и своеобразен благослов към участниците. Следваше литературно четене на студенти и преподаватели. Никога няма да забравя последната ни изява преди две години. От Великотърновския университет присъстваха трима професори литератори и един доцент езиковед – Димка Димитрова. Аз и Сава Василев четохме поезия, а Иван Станков – разказ със сюжет от Белене. Ако имаме памет, нека помним, защото не съм сигурен, че подобни събития се организират лесно. И след приятната разходка край Дунава и посещението на природния парк сядахме на обяд със студентите. Размесен със своята челяд от възпитаници, по-благ и от чорбаджи Марко, проф. Радев вдигаше наздравици за бъдещите преподаватели, а накрая сам заплащаше общата сметка в ресторанта. Не пропускаше да заведе студентите си в близкия Свищов, за да разгледат Алековата къща и античния Нове.

Хиляди ученици и студенти са преминали през школата на Радослав Радев, хиляди умове и сърца са спечелени за каузата на високата литература, за каузата на красивото и доброто.